

17. *Yaftian, N.* The outlook of the Mathematicians Creative Processes. *Procedia. Social and Behavioural Sciences.* 2015. Vol. 191. P. 2515-2519. URL: <https://www.journals.elsevier.com/procedia-social-and-behavioral-sciences/special-issues>.
18. *Jaleel S, Titus B.* Effectiveness of Gaming Strategy on Mathematical Creativity of Students at Secondary Level.

Moiseienko L. A., Hural I. M., Smolovyk L. R. Psychology of interaction of processes of understanding and approbation in creative mathematical thinking. The article deals with the questions about the psychological essence of the interaction of thinking processes of understanding and approbation in solving creative mathematical problems. According to the research of mathematical thinking, its creative character has been established and the approach to its study has been determined through analysis of thinking actions in the process of solving creative mathematical problems. The authors emphasize that the effectiveness of search activities is achieved through the interaction of the numerical, symbolic and spatial components of mathematical thinking. The article states that the processes of understanding mathematical problems and approbation of thinking results function during the whole process of solving mathematical problems. It has been found out that the content of search actions aimed at understanding the problem and approbation of mental results depends on the stages of solving the problem (studying the condition, finding a solution, checking the solution found), in which their procedural and dynamic side is not only manifested, but also formed. Besides, the process of understanding a creative mathematical problem and the process of approbation are complementary to each other. It has been established that understanding the condition of the problem forms the content of approbation actions, and the process of approbation contributes to the formation of understanding of a mathematical problem. Approbation actions, forming a subjective belief in the correctness (or wrongness) of a mental result, are aimed at the same time at deepening understanding of the essence of the task. Approbation of mental results is an auxiliary act, a tool of the process of understanding, and the state of understanding forms the content of approbation.

Keywords: creative mathematical thinking, understanding of a mathematical problem, approbation of thinking results.

Отримано 05.11.2019

УДК 159.942

Москаленко Валентина Володимирівна

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В КОГНІТИВНІЙ КОНЦЕПЦІЇ С.МОСКОВИЧІ

Москаленко В. В. Дослідження особливостей творчого мислення в когнітивній концепції С. Московичі. В статті на основі аналізу основних положень теорії соціальних репрезентацій С. Московичі проаналізовано особливості творчого мислення пересічної людини в процесі засвоєння нею наукових знань в умовах повсякдення. «Соціальні репрезентації» визначено як специфічну форму знання в сфері буденної свідомості, що об'єднує в собі понятійний і образний компоненти. Проаналізовано творчу функцію соціальних репрезентацій, яка полягає у перетворенні незнайомої інформації у знайому в результаті трансформації структурних елементів та функцій ментальних феноменів наукового знання у когнітивні елементи буденної свідомості. В статті проаналізовано фактори, що детермі-

нують творчу функцію соціальних репрезентацій. Зокрема, звертається увага на зовнішню та внутрішню групу факторів: зовнішні фактори описують зміни в науковій теорії, що відбуваються в результаті її втілення у буденну свідомість. Внутрішні - описують трансформації, що відбуваються в результаті цього всередині самих репрезентацій.

Ключові слова: когнітивна сфера свідомості, соціальні репрезентації, буденна свідомість, здоровий глузд, об'єктифікація, персоніфікація, ідентифікаційна матриця.

Москаленко В. В. Исследование особенностей творческого мышления в когнитивной концепции С. Московичи. В статье на основе анализа основных положений теории социальных репрезентаций С. Московичи анализируются особенности творческого мышления обычного человека в процессе усвоения им научных знаний в условиях повседневности. «Социальные репрезентации» определяются как специфическая форма знаний в сфере обыденного сознания, которая объединяет понятийный и образный компоненты. Творческая функция социальных репрезентаций анализируется как превращение незнакомой информации в знакомую в процессе трансформации структурных элементов и функций ментальных феноменов научного знания в когнитивные элементы обыденного сознания. В статье анализируются факторы, которые детерминируют творческую функцию социальных репрезентаций. В частности, обращено внимание на внешнюю и внутреннюю группу факторов: внешние факторы описывают изменения в научной теории, которые в ней происходят в результате внедрения социальных репрезентаций в обыденное сознание. Внутренние – описывают трансформации, которые происходят в результате этого внутри самих репрезентаций.

Ключевые слова: когнитивная сфера сознания, социальные репрезентации, обыденное сознание, здравый смысл, объективизация, персонификация, идентификационная матрица.

Актуальність проблеми. Існує багато визначень творчого мислення, які отримують право на існування в залежності від причетності до того ракурсу і завдань, що ставляться у дослідженні. В зв'язку з аналізом особливостей когнітивної сторони творчого мислення в концепції С. Московичі ми розглядаємо творче мислення суб'єкта як процес трансформації незнайомої інформації у знайому шляхом особистого включення суб'єкта у конструктивне перетворення інформації в ході взаємодіяльності з представниками спільноти близького середовища. Суб'єкт творчого мислення діє в ситуації, яка має для нього певну ступінь проблемності з-за нестачі інформації. Розв'язання проблемної ситуації вимагає її пошуку, що стимулює розвиток творчого мислення. В зв'язку з цим стає актуальним дослідження особливостей механізму цього процесу. Найбільш ґрунтовно механізм трансформації незнайомої інформації у знайому як механізм творчого мислення, представлено у когнітивній теорії С. Московичі.

Історія питання. Концепція соціальних репрезентацій є однією з найбільш впливових сучасних теоретичних моделей когнітивного напрямку західноєвропейської психології. Цю концепцію пов'язують з ім'ям французького психолога С. Московичі, а ширше, – із “французькою дослідницькою школою” (Ж.-П. Кодол, Д. Жоделе та ін.). Основною категорією досліджень цього напрямку є категорія «соціальні репрезентації» як специфічна форма знання, яка об'єднує в собі понятійний і образний компоненти. Понятійний компонент зумовлюється науковим знанням, а образний – буденним знанням [4, 5].

Початок дослідженням цього напрямку поклала монографія С. Московичі “Психоаналіз: його образ і його публіка”, що була опублікована в 1961 р. Це було оповідання про те, як наукова концепція (теорія З. Фрейда) набувала якісно іншого буття, входячи в плоть і кров повсякденності і буденної свідомості, як, перетворившись у соціальні репрезентації, психоаналіз став фактором французької культури 50-х років.

Своєю роботою С. Московичі звернув увагу читача на той рівень суспільної свідомості, яка визначається як буденність. Автор зупиняється на феномені буденної трансформації наукової теорії – психоаналізі, яка репрезентуючись пересічними громадянами, стає “новим здоровим глуздом”, що виконує регулятивну функцію по відношенню до людської поведінки.

Об’єкт дослідження: творче мислення

Предмет дослідження: особливості когнітивної сторони творчого мислення у концепції С. Московичі.

Мета: На основі аналізу концепції С. Московичі визначити особливості механізмів творчого мислення як процесу трансформації незнайомої інформації у знайому.

Задачі:

1. Визначити основні категорії когнітивної концепції С. Московичі.
2. Проаналізувати закономірності формування соціальних репрезентацій.
3. Описати механізм трансформації невідомої інформації у відому в процесі творчого мислення.

Основний зміст статті. Когнітивна сторона творчого мислення є складним утворенням, що складається з ментальних структур, які відносяться до наборів операцій, що дозволяють отримувати, аналізувати, змінювати і переробляти інформацію.[7] Когнітивні структури і відповідні когнітивні процеси взаємопов’язані, кожен з них частково є наслідком іншого. Деякі когнітивні процеси певним чином управляються когнітивними структурами, а деякі когнітивні структури утворюються в процесі переробки когнітивної інформації, що об’єднує всі ці феномени різних рівнів пізнавального процесу у цілісну когнітивну систему суб’єкта мислення. Основне призначення когнітивної системи полягає у забезпеченні зберігання, впорядкованості та трансформації поточної інформації, що впливає на суб’єкта. Важливою функцією когнітивної сторони творчого мислення є можливість здійснити вихід свідомості за межі безпосередньо даної, реально існуючої проблемної ситуації з метою пошуку засобів конструктивного вирішення проблеми завдяки використанню нової інформації, отриманої в результаті перетворення незнайомої інформації у нову знайому.

Однією з відомих когнітивних теорій, яка досліджує механізм трансформації інформації, що впливає на свідомість людини, є теорія соціальних репрезентацій французької дослідницької школи соціальної психології С. Московичі. «Соціальні репрезентації» – це суспільна свідомість, в якій дуже складно взаємодіють на рівні здорового глузду різні переконання (частково ірраціональні), ідеологічні погляди, знання, власне наука, що розкрива-

ють і в дечому складають соціальну реальність. Наука не витісняє ці буденні переконання, навпроти, наукові уявлення і здоровий глузд в тій чи іншій мірі трансформуються одне в одне. «Соціальні репрезентації» є основною категорією в концепції С.Московичі. Центральним питанням в концепції соціальних уявлень є з'ясування того, як люди розуміють оточуючий світ, чому вони так чи інакше осмислюють своє повсякденне життя. Саме для вирішення цих питань і була створена ця концепція.

Для С. Московичі соціальні репрезентації – це осмислені знання, які в сучасному суспільстві є еквівалентом тому, що в традиційних суспільствах розглядається як міфи і вірування. А тому вони можуть бути названі “сучасною версією здорового глузду”. Керуючись тим, що психоаналітична концепція займає провідне місце серед інтелектуальних явищ суспільства, С. Московичі використовує психоаналіз як матеріал для психологічного аналізу феномену буденної трансформації наукової теорії. Звертаючи увагу на сферу буденної свідомості, він показує, як наукова теорія вбирається суспільством і стає елементом повсякденної культури. Стаючи “новим здоровим глуздом”, психоаналіз в уявленнях громадськості виступає у таких аспектах: репрезентується смисл теорії, зміст психоаналітичної практики, образ психоаналітика, типові пацієнти та значення, роль психоаналізу у французькому суспільстві. Ці аспекти – провідні в дослідженні С. Московичі.

Соціальні репрезентації як психологічна категорія є специфічною формою знання, яка об'єднує в собі понятійний і образний компоненти. Понятійний компонент зумовлено науковим знанням, а образний – буденним знанням. Як підкреслює С. Московичі та представники його школи, соціальні репрезентації – це перш за все знання здорового глузду, а в більш широкому плані – це якості буденного практичного мислення, які спрямовані на освоєння і осмислення соціального матеріалу і ідеального оточення. Звертаємо увагу на те, що ключовою ознакою у визначенні репрезентацій є їх віднесення до буденного пізнання дійсності, яке прийнято називати “знанням здорового глузду” або “спонтанним”, “наївним”, практичним тощо пізнанням.

В чому ж полягає специфіка законів і логіки буденного пізнання порівняно із законами і логікою наукового пізнання? Наукове мислення осягає істину, розробляючи строгі правила і критерії логічного висновку. Буденне мислення, яке притаманне “людині з вулиці”, що не має спеціальної професійної підготовки, спрямовано не на вирішення абстрактних проблем, а на обслуговування потреб повсякдення. Правила і закономірності такого мислення вважаються людьми як само собою зрозуміле, вони вільно ними користуються в залежності від вимог моменту. Бурхливий розвиток засобів масової комунікації в умовах науково-технічного прогресу суттєво модифікував повсякденне життя людини. Основою і джерелом суджень здорового глузду все більш стають наукові за своїм походженням знання, які засвоюються і трансформуються як орієнтири буденного досвіду. Наука вторгається в духовне життя кожної людини і стає одним із безпосередніх факторів формування свідомості індивіда. С. Московичі стверджує, що наука не вульгари-

зується в масовій свідомості, а навпаки, вона отримує нове життя. Отже, наука про реальність, як каже Московичі, стає науковою в реальності, її квазі-фізичним виміром.

Знання, яке трансформується у здоровий глузд, змінює сам спосіб існування людей. Це відбувається завдяки тому, що повсякденний досвід людини, звертаючись до нових тем, надає їй діям і словам нового смислу. С. Московичі вважає, що перетворення науки із академічної дисципліни в реальну суспільну силу, є якісним стрибком, новим “епістемологічним статусом” знання. Отже соціальні репрезентації – це не те буденне знання, як його розуміють в традиційному смислі. Соціальні репрезентації – це вищий щабель розвитку здорового глузду, на якому він збагачується науковою теорією.

Соціальні репрезентації існують переважно в образній формі. Образність, як одна із характерних рис соціальних репрезентацій, властива буденній свідомості взагалі. Образність візуалізує характеристики уявлюваного. Зміст уявлюваного немов би прив’язується до певного малюнка, до зримої схеми. Роблячи образними абстрактні поняття, соціальні репрезентації надають матеріальну тілесність ідеям. В той же час, репрезентуючи об’єкт, соціальні репрезентації актуалізують його у свідомості у всій сукупності і доступності сприйняття суб’єктом. Як реконструкція реальності уявлення зовнішньо схожі на сприймання, однак, як підкреслює С. Московичі, його перцептивна данність ілюзорна, оскільки у “знятому” вигляді вона містить концептуальну переробку того, що репрезентується. Нова інформація про об’єкт підлягає категоризації в когнітивному світі суб’єкта. У репрезентаціях відбувається смислова трансформація образу, схематизація чуттєвого образу і навпаки – поняття набуває рельєфності і конкретності, відбувається співвідношення його із низкою понять, яка була сформована раніше.

Поняття образу в концепції соціальних репрезентацій характеризується активним творчим началом. Образ – це не є дзеркальне відображення об’єкта, його копія. Творчого характеру образу в соціальних репрезентаціях надає зв’язок його зі смислом. Образ і смисл нерозривно зв’язані у соціальних репрезентаціях: будь-якому значенню відповідає образ, будь-якому образу – значення. Саме ця осмисленість образу в репрезентаціях надає йому творчого характеру, який виявляється у тому, що об’єкт в репрезентаціях перемодельовується і реконструюється. А тому репрезентації не є пасивним відтворенням зовнішнього у внутрішньому. Вони є продуктом і процесом активного соціально-психологічного відтворення дійсності. Саме завдяки репрезентаціям соціальний суб’єкт є активно-творчим в своїй пізнавальній діяльності. Так він (суб’єкт) за допомогою репрезентацій відтворює, ніби знову створює об’єкти, людей, події оточуючого світу.

Творчий характер соціальних репрезентацій виявляється не тільки в тому, що вони реконструюють елементи зовнішнього світу. Їх творчий характер виявляється і в тому, що вони надають смисл поведінці, інтегрують людину в систему соціальних відносин, тобто орієнтують і спрямовують діяль-

ність людини. Саме завдяки соціальним репрезентаціям факти оточуючого світу трансформуються, щоб стати знанням, яке використовують повсякденно.

Отже, соціальні репрезентації є специфічним ментальним феноменом буденної свідомості суб'єкта пізнання, що існує у формі єдності образу і символу об'єкта сприймання, завдяки якому суб'єкт, що пізнає, немов би зливається з тим, що він пізнає, у елемент реального соціального життя.

Закономірності формування соціальних репрезентацій. Якщо розглядати соціальні репрезентації в аспекті процесу, то важливим стає питання його детермінації. Досліджуючи це питання, С.Московичі виділяє цілий ряд факторів, що впливають на трансформацію структурних елементів та функцій ментальних феноменів наукових знань в процесі їх перетворення у соціальні репрезентації буденної свідомості. Аналізуючи процес формування соціальних репрезентацій, Московичі виділяє дві групи факторів, які, так би мовити, “відповідають” за цей процес: зовнішні і внутрішні. Зовнішні фактори описують зміни в науковій теорії, що відбуваються в результаті втілення її у буденну свідомість. Внутрішні фактори стосуються трансформацій, що відбуваються всередині самих репрезентацій.

Сутність зовнішніх процесів виявляється у образній об'єктивації предмета репрезентацій. С.Московичі називає цей процес об'єктифікацією, виділяючи в ньому декілька етапів.

Перший – персоніфікація наукових знань і феноменів. Кожна наука або теорія асоціюється з прізвищами людей, які стали їх символом: психоаналіз – з Фрейдом, відносність – з Ейнштейном, зумовлювання – з Павловим тощо. В цьому відношенні спостерігається така тенденція: науковому знанню властиве знеособлення, а здоровому глузду – особистісне забарвлення всякого знання. Персоніфікація надає конкретності теоріям і дозволяє розглядати їх як таку виразну реальність, коли б мова йшла про добре знайому людину. З часом теорії починають асоціюватись не тільки з окремим індивідом, але й соціальною групою (спільною): психоаналіз – з психоаналітиками, біхевіоризм – з США і таке інше. Саме тому наукові знання в системі буденної свідомості трансформуються у персоніфіковану форму.

Другий етап об'єктифікації – це вибір і деконтекстуалізація (від слова – контекст, закінченість, зв'язок) елементів наукової теорії (явища). Інформація про них вибірково оцінюється з позиції нормативних критеріїв групи. Відібрані елементи відокремлюються від наукового контексту, до якого вони належать, і присвоюються буденною свідомістю в якості норм сприйняття повсякденної дійсності. В результаті цього соціальні уявлення виглядають спочатку як приблизний начерк явища, як ментальне зображення найбільш вразливих його рис.

Третій етап об'єктифікації – це формування “фігуративної схеми», яка є “образним ядром” репрезентацій. Фігуративна схема формується поступово, коли початковий ескіз в ході цілеспрямованого відбору інформації набуває вигляду умовної конструкції. Фігуративна схема містить суттєві поняття, риси об'єктивного явища і просту структуру їх взаємозв'язків. Ця конструк-

ція є візуальною, вона зручна у використанні і може служити своєрідною підпорою для сприйняття нового, незрозумілого матеріалу, і через спрощення та оптимізацію процесу перцепції може орієнтувати суб'єкта.

Отже, результатом третього етапу об'єктифікації предмета репрезентації є схематична візуалізація наукових ідей і понять. Так, наприклад, згідно досліджень Московичі, співвідношення таких ключових понять психоаналітичного словника, як “свідоме” і “безсвідоме” візуалізується на схемі розташуванням першого вище, а другого – нижче риски “тиску”, “витіснення”. Дослідження суспільних уявлень про дитину, яке було проведене М.-Ж. Шомбар де Лов, виявило, що ці уявлення структуруються навколо біполярного “образного ядра”, згідно з яким дитина протиставляється дорослому як природа – суспільству, спонтанне – нормативно заданому, безпосередній інтерес – вигоді тощо.

Четверта стадія об'єктифікації репрезентацій – це натуралізація або “онтизація” фігуративної схеми і її елементів. Фігуративна схема, яка відділена від об'єкта, перестає бути абстрактною конструкцією, а стає безпосереднім втіленням об'єкта. Мова йде про те, що образ об'єкта набуває матеріальності тим, що він знаходить своє місце в онтології здорового глузду. В результаті такої онтизації (натуралізації) здоровий глузд користується елементами фігуративної схеми як речовими природними об'єктами. Поняття або явище втрачає свій абстрактний характер, набуваючи квазіфізичних, автономних форм існування.

Отже, об'єктифікація соціальних репрезентацій – це відторгнення предмета пізнання і перетворення його в своєрідну автономну сутність, що наділена буттям. Фіксуючись в мовних виразах, установках поведінки, способах інтерпретації, соціальні репрезентації починають вести своє незалежне життя в суспільстві. С. Московичі пояснює це на прикладі формування соціальних установок групи: прививається те, до чого є прихильність, що вписується в уже існуючу структуру. Істинні є ті уявлення, які є прегнантними, відповідають думці оточуючих і сприйняті в даній групі. Система суспільних уявлень, яка за логікою конвенції стала “об'єктивно реальною”, детермінує зміст соціальної взаємодії. Соціальні установки, що натуралізувались, стають не тільки системою інтерпретації і категоризації явищ оточуючої дійсності, але й “конституційним” фактором соціальної реальності.

Суть *внутрішніх трансформацій* соціальних репрезентацій Московичі бачить в тому, що це є процес освоєння чогось дивного, яке потребує інтерпретації через вже знайоме. В поняття “дивне” він включає три типи ситуацій і феноменів: по-перше, те, що є для індивіда зовнішнім і віддаленим; по-друге, те, що не відповідає сталим нормам і правилам його поведінки і по-третє, все те, що є надлишковим для індивіда: інформація, нові поняття, нові відносини. “Дивне” не є просто новим, невідомим або таким, що не стосується індивіда. Напроти, воно приймає вигляд знайомого, і саме цією “псевдосхожістю” стимулює формування якогось тлумачення, думки, тобто стає соціальними репрезентаціями.

Соціальні репрезентації про “дивне” утворюються на основі попереднього досвіду. Для розкриття цього процесу Московичі вводить поняття “перенесення”. Перенесення – це проникнення “дивного” в щілину звичайного. Зробити “дивне” своїм означає вкласти його в сітку вже знайомих понять шляхом надання назви і класифікації. Для аналізу того, як відбувається “вписування” об’єкта репрезентації в систему знань, що склалась раніше, Московичі вводить поняття “ідентифікаційної матриці”. Матриці існують для упорядкування як несоціальних, так і соціальних явищ. Матриці для соціальних явищ мають свою специфіку: окрім того, що вони мають оціночний характер, ці матриці завжди пов’язують інформацію, що поступає, з певними соціальними категоріями, наділяючи об’єкт репрезентацій відповідним смислом і значенням.

Існують групові детермінанти обробки інформації, яка поступає із зовні: якщо властивості об’єкта, який сприймається, відповідають основним параметрам ідентифікаційної матриці групи (індивіда), то йому приписується весь комплекс як наявних, так і відсутніх, але пов’язаних з ним характеристик. Результати дослідження Московичі показали, зокрема, що оцінка групою психоаналізу залежала від того, в якій системі цінностей він сприймався. Так, якщо група оцінювала психоаналіз як наукову теорію, то це зумовлювало уявлення про споживачів психоаналітичної практики як про інтелектуалів. Коли ж група оцінювала психоаналіз як політичну теорію, то це зумовлювало уявлення про споживача цієї теорії як багатих людей. Отже, сприйняття будь-якого явища, з одного боку, виявляє соціальні репрезентації, що притаманні членам групи, а з другого, – призводять до їх часткової перебудови через несутеречливе включення нового елемента.

Творчі функції соціальних репрезентацій. Формування соціальних репрезентацій – це психологічна необхідність соціального життя. Завдяки таким своїм властивостям як достатня стійкість і одночасно оперативність, соціальні репрезентації дають можливість швидко переорієнтуватись в мінливій дійсності, особливо в умовах недостатньо повної і неоднозначної інформації відносно об’єкта, який сприймається. Робота репрезентацій з введення незвичайного в систему значень індивіда йде двома шляхами: диференціації і інтеграції. Нерівновага в бутті людини, яка викликана появою нового об’єкту, може бути відновлена або розкладанням цього об’єкту на перцептивні складові, або, наприклад, з’єднанням його ланцюгом зв’язків із “звичайними” образами і поняттями із зовсім різних джерел, шляхом аналогій і асоціацій. В процесі інтеграції елементи, що належать до різних галузей знань, трансформуються одне в інше, об’єкт включається в серію погоджень з іншими об’єктами, що вже належать до психологічного світу індивіда, запозичуючи у них деякі властивості, добавляючи свої власні, і, нарешті, сам стає звичним. Отже, соціальним репрезентаціям відводиться роль детермінанта перетворення когнітивної сфери свідомості в процесі сприймання світу.

Творча функція соціальних репрезентацій виявляється, по-перше, у трансформації інформаційних когнітивних елементів у «репрезентативно -

образні», яка супроводжується перетворенням описування у пояснення. Справа в тому, що інформація (реальність) сприймається людиною крізь призму своїх власних потреб, інтересів, бажань, уявлень тощо. Тому реальність у свідомості людини структурується не такою, як вона є насправді, а відповідно з її внутрішньою психологічною структурою. Саме тому важливою стає функція пояснення, яку здійснюють соціальні репрезентації, описуючи, класифікуючи і пояснюючи інформацію. А це є важливим у здійсненні перетворюючої діяльності.

Друга важлива творча функція соціальних репрезентацій – функція детермінації вибору поведінки і орієнтації соціальних комунікацій. Соціальні репрезентації належать до тієї сфери суспільних феноменів, що безпосередньо вплітаються в життя соціальних груп, класів. Уявлення про наукові теорії, політичні події, про соціальну структуру суспільства тощо, існують не як уривчасті думки окремого індивіда, а як представника, члена соціальної групи, класу. Висловлювання представників окремих спільнот, їх оцінки виражають відношення групи до соціально значущого об'єкта. Вони організовані зовсім по-різному в різних класах, культурах або групах і можуть служити візитною карткою соціальної групи, одним з її функціональних атрибутів. Соціальні репрезентації зумовлюють можливість вибору певної поведінки індивіда у груповій взаємодії. Справа в тому, що у внутрішньогруповій міжособистісній взаємодії соціальні репрезентації визначають поле можливих комунікацій, цінностей або ідей, що виявляються з точки зору групи і тим самим спрямовують і регулюють бажану поведінку. Завдяки соціальним репрезентаціям в соціальних групах створюється не тільки несуперечлива картина світу, але й формуються, а також перетворюються відносини з іншими групами. С. Московичі бачить основне призначення соціальних репрезентацій у тому, щоб з їх допомогою розв'язати проблеми, надавати певну форму соціальним взаємодіям, забезпечувати маси управлінням.

Підсумовуючи можна зазначити, що творча природа соціальних репрезентацій виявляється головним чином у тому, що вони створюють так звану ідентифікаційну матрицю, завдяки якій нова інформація про світ, вписуючись у когнітивну структуру мислення людини, стимулює виявлення його творчої природи.

Висновки.

1. На основі визначення основних положень теорії соціальних репрезентацій С. Московичі проаналізовано особливості творчого мислення пересічної людини в процесі засвоєння нею наукових знань в умовах повсякдення. «Соціальні репрезентації» визначено як специфічну форму знання в сфері буденної свідомості, що об'єднує в собі понятійний і образний компоненти.

2. Проаналізовано творчу функцію соціальних репрезентацій, яка полягає у перетворенні незнайомої інформації у знайому в результаті трансформації структурних елементів та функцій ментальних феноменів наукового знання у когнітивні елементи буденної свідомості. В результаті перетворення незнайомої інформації у нову знайому стає можливим здійснити вихід свідо-

мості за межі безпосередньо даної, реально існуючої проблемної ситуації з метою пошуку засобів конструктивного вирішення проблеми завдяки використанню отриманої нової інформації.

3. Виділено фактори, що впливають на трансформацію структурних елементів та функцій ментальних феноменів наукових знань в процесі їх перетворення у соціальні репрезентації буденної свідомості. Зокрема, звертається увага на зовнішню та внутрішню групу факторів: зовнішні фактори описують зміни в науковій теорії, що відбуваються в результаті її втілення у буденну свідомість. Внутрішні - описують трансформації, що відбуваються в результаті цього всередині самих репрезентацій.

4. Сутність зовнішніх факторів виявляється у образній об'єктивації предмета репрезентацій, в якій виділяються такі етапи як: персоніфікація наукових знань та феноменів; вибір і деконтекстуалізація елементів наукової теорії; схематична візуалізація наукових ідей і понять. Механізм впливу внутрішніх факторів трансформації соціальних репрезентацій полягає у проникненні нового (дивного) у щілину звичайного завдяки «ідентифікаційній матриці».

Перспектива подальших досліджень. Подальше дослідження проблеми вбачається у проведенні емпіричних досліджень з метою конкретизації теоретичних положень, що викладені у статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Моляко В.А.* Творческая конструкторология (пролегомены) / В.А.Моляко – К.: Освіта України. 2007. – 388 с.
2. *Моляко В.О.* Генетичні індикатори конструювання образів світу в сучасному інформаційному просторі./ В.О.Моляко // Психологічні закономірності творчого сприймання інформаційних індикаторів реальності: монографія / В.О.Моляко, І.М.Біла, Н.А.Ваганова [та ін.]; за ред. В.О.Моляко. – К.: Педагогічна думка. 2015. – с.10 – 40.
3. *Московичи С.* Век толп. Исторический трактат по психологи масс. – М.: Академический проект, 1996. – 396 с.
4. *Московичи С.* От коллективных представлений к социальным/ С.Московичи. // Вопросы социологии. – 1992. –Т. 1. – с. 82-96.
5. *Московичи С.* Социальные представления: исторический взгляд/ С.Московичи // Психологический журнал. - 1995. - Т. 16. - № 1. - С.3 -18; № 2. - С.3 – 14.
6. *Москаленко В.В.* Особливості когнітивного компоненту творчого мислення в процесі розв'язання суб'єктом надситуативної проблемності../ В.В.Москаленко, //Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Том УІ: Психологія обдарованості.- Випуск 15.- Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка. 2019. с.107 – 113.
7. *Москаленко В. В.* Теоретико-методологічні засади дослідження творчого мислення: конструктивістська парадигма. / В.В.Москаленко //Фундаментальные и прикладные исследования в практике ведущих научных школ» 2019 / [https:// farplss. org/ index.php/journal/issue/view/39](https://farplss.org/index.php/journal/issue/view/39)

REFERENCES transliterated

1. *Moliako V.A.* Tvorcheskaia konstruktologiiia (prolegomeny) / V.A.Moliako – K.: Osvita Ukraini. 2007. – 388 s.
2. *Moliako V.O.* Henetychni indykatory konstruiuvannia obraziv svitu v suchasnomu informatsiinomu prostori./ V.O.Moliako // Psykholohichni zakonomirnosti tvorchoho spryimannia informatsiinykh indykatoriv realnosti: monohrafiia /

- V.O.Moliako, I.M.Bila, N.A.Vahanova [ta in.]; za red. V.O.Moliako. – K.: Pedagogichna dumka. 2015. – s.10 – 40.
3. *Moskovichi S.* Vek tolp. Istoricheskii traktat po psikhologii mass. – M.: Akademicheskii proekt, 1996. – 396 s.
 4. *Moskovichi S.* Ot kollektivnykh predstavlenii k sotcialnym/ S.Moskovichi. // Voprosy sotciologii. – 1992. –Т. 1. – s. 82-96.
 5. *Moskovichi S.* Sotcialnye predstavleniia: istoricheskii vzgliad/ S.Moskovichi // Psikhologicheskii zhurnal. - 1995. - Т. 16. - № 1. - S.3 -18; № 2. - S.3 – 14.
 6. *Moskalenko V.V.* Osoblyvosti kohnityvnoho komponentu tvorchoho myslennia v protsesi rozv'iazannia sub'iektom nadsytuatyvnoi problemnosti../ V.V.Moskalenko, //Aktualni problemy psykhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. Tom UI: Psykhologhiia obdarovanosti.- Vypusk 15.- Kyiv-Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im.. I Franka. 2019. s.107 – 113.
 7. *Moskalenko V.V.* Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia tvorchoho myslennia: konstruktyvistska paradyhma. / V.V.Moskalenko //Fundamentalnye y prykladnye yssledovanyia v praktyke vedushchykh nauchnykh shkol» 2019 / [https:// farplss. org/ index.php/journal/issue/view/39](https://farplss.org/index.php/journal/issue/view/39)

Moskalenko V. V. The research of creative thinking peculiarities in the cognitive conception of S. Moskovichy. In the article, on the basis of the S. Moskovichy's social representations theory main principles' analysis, the peculiarities of the average person creative thinking in the process of scientific knowledge acquiring in the conditions of everyday life are analyzed. "Social representations" are defined as a specific form of knowledge in the field of everyday consciousness, which combines conceptual and figurative components. The creative function of social representations is analyzed, which consists in the transformation of unfamiliar information into the familiar as a result of transformation of structural elements and functions of mental phenomena of scientific knowledge into cognitive elements of everyday consciousness. As a result of the transformation of unfamiliar information into a new common, it becomes possible to move consciousness beyond directly given, real-life problematic situation in order to find a means of constructive solution of the problem through the use of new information received. In the article the factors that influence the transformation of structural elements and functions of mental phenomena of scientific knowledge in the process of their transformation into social representations of everyday consciousness are analyzed. In particular, attention is paid to the external and internal group of factors: external factors describe the changes in scientific theory that occur as a result of its implementation in everyday consciousness. Internal – describe the transformations that occur as its result within the representations themselves. The essence of external factors influence is displayed in the imaginative objectification of the representations subject, which distinguishes such stages as: personification of scientific knowledge and phenomena; selection and decontextualization of scientific theory elements; schematic visualization of scientific ideas and concepts. The mechanism of the influence of social representations transformation internal factors consists in penetration of the new (strange) into the gap of the ordinary due to the "identification matrix".

Keywords: cognitive sphere of consciousness, social representations, everyday consciousness, common sense, objectification, personification, identification matrix.

Отримано 18.10.2019